

GATUNKI DZIENNIKARSKIE

O wyborze gatunku decyduje konkretna sytuacja.
Musimy wiedzieć **co, do kogo, w jakich
okolicznościach** oraz **w jakim celu** chcemy mówić.
Warunki te określają naszą sytuację komunikacyjną.

Warunki, których powinien przestrzegać nadawca:

Wierność przedstawianemu faktowi

Szczegółowość i zwięzłość; szczegółowo – dokładnie, nie opuszczając rzeczy najistotniejszych; zwięźle – używać środków koniecznych do zwrócenia uwagi odbiorcy na to, co najistotniejsze.

Tekst nie musi być „ozdobny”, ale **komunikatywny, jasny**.

Mimo że w wypowiedzi dziennikarskiej rzadko pojawia się tylko jedna, izolowana konwencja (np. reportaż może posługiwać się „chwytami” właściwymi prozie artystycznej czy teatrowi radiowemu), trzeba, by w komunikacie zaznaczała się jakaś jedna, najważniejsza konwencja; będzie to **dominanta gatunkowa** wypowiedzi.

INFORMACJA I PUBLICYSTYKA

Gatunki informacyjne pełnią przede wszystkim funkcję powiadamiania: teksty przekazują wiadomości w sposób najbardziej zwarty, rzeczowy, możliwie najbliższy faktom, zjawiskom czy zdarzeniom.

Tekst informujący musi zawierać
odpowiedzi na **6 pytań**:

Kto?

Co?

Gdzie?

Kiedy?

Jak?

Dlaczego?

Odpowiedzi na te pytania tworzą szkielet gatunku
informacyjnego, który następnie jest wypełniany
materiał faktograficzną.

Cały tekst składa się z dwóch zasadniczych części: **lidu** (ang. lead) i **korpusu** (ang. body). Lid to umieszczone na początku tekstu skrócone, telegraficzne przedstawienie najważniejszych „**kwantów**” informacji zawartych w korpusie. Kolejne segmenty wypowiedzi rozwijają to, co zostało umieszczone w lidzie oraz we wcześniejszych segmentach.

Teksty informacyjne są na ogół **anonimowe**, albo sygnowane kryptonimami lub symbolem agencji, która ten tekst nadała.

Obiektywizm – nie ma czystego obiektywizmu, bo już poprzez sam wybór materiału i szczegółów dokonujemy pewnej subiektywizacji. Ale chodzi o to, by odbiorcy odnosili wrażenie, że mają do czynienia z tekstami absolutnie bezstronnymi.

Wartość tekstu informacyjnego zależy od jego **aktualności**.

Problem zrozumiałości. W tekstach tego typu powinniśmy dążyć do maksymalnej zwartości, jasnego i logicznego łączenia wszystkich członów wypowiedzi, pamiętając o tym, że to, w jaki sposób przybywają i nakładają się na siebie „kwanty” informacji, ma znaczenie dla odbiorcy. Wszelkie dygresje włożone pomiędzy kolejne ogniwa tekstu są źródłem potencjalnych nieporozumień i błędnych odczytań.

Gatunki dziennikarskie informacyjne:

Wzmianka – najmniejszy gatunek informacyjny. Zawiera powiadomienie o pojedynczym fakcie, wydarzeniu lub stanie rzeczy. Najczęściej jest składnikiem jakiejś większej publikacji – np. przeglądu wydarzeń, kroniki. Wzmianka może wchodzić w skład lidu. Daje odpowiedź na trzy pierwsze pytania.

Notatka – odmiana wzmianki wzbogacona o dodatkowe fakty szczegółowe. Cechą charakterystyczną notatki jest statystyczne wyliczenie tych faktów.

Sprawozdanie – służące do przedstawienia zdarzeń o charakterze procesualnym, dynamicznym. Obowiązuje tu reguła chronologicznego następstwa zdarzeń, którego w zasadzie nie wolno zmienić. „W zasadzie”, gdyż czasem ujawnienie finału jakiegoś procesu na początku tekstu, potraktowanie go jako „otwarcia” sprawozdania może zwiększyć jego atrakcyjność.

Fait divers (fr. fakty różne) - gatunek dziennikarski, częsty zwłaszcza w gazetach popołudniowych, np. kronika wypadków czy inne sensacyjne wydarzenia, w którym obowiązuje podawanie wyłącznie faktów, bez żadnych komentarzy i domysłów. Efekt dziennikarski jest uzyskiwany dzięki niewspółmierności przyczyn i skutków czy niecodziennym okolicznościom zdarzenia.

Życiorys – forma sprawozdania z wydarzeń, które związane są z biografią jednego człowieka.

Sylwetka – będąca sposobem prezentacji osób przez opis ich osobowości, a także wyglądu zewnętrznego, sposobu bycia, upodobań, itd. Autor opiera się w zasadzie na strukturze życiorysu, jednak dane życiorysowe rozszerza o dodatkowe, barwne szczegóły. W sylwetce zawarty jest element wartościujący, stąd też trudno nazwać ją „czystym” gat. inf.

Kronika wydarzeń, kalendarium – które składają się z uporządkowanych chronologicznie wzmianek lub notatek, przekazujące informacje o zdarzeniach, jakie miały miejsce w ściśle określonym przedziale czasowym (tydzień, miesiąc, rok, itd.). Wybór ten również bywa tendencyjny i kalendarium (kronikę) trudno nazwać „informacją czystą”.

Przegląd prasy – składający się z serii cytatów z artykułów opublikowanych w innych gazetach, czasopismach. W przeglądzie prasy bardzo trudno jest zachować minimum obiektywizmu potrzebnego informacji: dobór cytatów, charakter streszczeń, a także ich układ może być – i na ogół jest – tendencyjny.

Reportaż – pochodzi od słowa reporto – „odnoszę”, „donoszę” o danym wydarzeniu do świadomości ludzi, którzy owego zdarzenia nie widzieli. Nazwa ta obejmuje utwory o charakterze sprawozdań z wydarzeń, których autor był bezpośrednim świadkiem lub uczestnikiem. Reportaż uznawany jest za gatunek graniczny, bo mówiąc o rzeczywistości korzysta z chwytów literackich; to, że opisuje aktualne, ważne wydarzenia, czyni go reprezentantem publicystyki.

Reportaż jako samodzielny gatunek wyodrębnił się z literatury. Autorem pierwszego w prasie polskiej reportażu był J. I. Kraszewski („Pracownia Suchodolskiego”, zamieszczony w „Tygodniku Petersburskim” w 1838 r.), natomiast za pierwszy nowoczesny reportaż w naszej literaturze uznana została „Pielgrzymka do Jasnej Góry” Władysława Reymonta (1895).

Ze względu na miejsce i sposób publikowania reportażu należy wyróżnić:

Reportaż pisany – zamieszczany w prasie – w dziennikach oraz czasopismach, w magazynach i dodatkach kulturalnych do prasy codziennej, a także publikowany w formie książki autorskiej czy w antologiach i seriach reportażowych.

Reportaż radiowy – nagrywany na jakimś nośniku dźwięku i emitowany przez rozgłośnię radiową. Charakteryzuje go niczym nie maskowana czasowa i przestrzenna (akustyczna) dwuplanowość nagrań oraz komentarza.

Reportaż filmowy – jeden z najpopularniejszych gatunków filmu dokumentalnego. Głównym założeniem tego reportażu jest obiektywizm i zgodna z rzeczywistością prezentacja wydarzeń. Cechą charakterystyczną jest tutaj niedopowiedzenie tezy czy wniosku (np. w komentarzu) i zmuszenie widza do samodzielnej oceny zdarzeń.

Reportaż telewizyjny – oparty na faktach; obrazy połączone z twórczą i kierunkową interpretacją.

Fotoreportaż – zbiór co najmniej trzech fotografii, z których jedna wskazuje na czas zdarzenia, druga na miejsce akcji, a następne są odautorskim komentarzem prezentowanej sytuacji. Autor fotoreportażu najczęściej nie opisuje słowami swych zdjęć. Ich obraz sam ma przemawiać za siebie i wpływać na wyobraźnię odbiorcy.

Cechy gatunkowe reportażu:

Obrazowość

Umiejętne odtwarzanie rzeczywistości językiem charakterystycznym dla dzieł literackich

Aktualność – podjęcie aktualnego tematu w relacji reportera, występującego w charakterze obserwatora, świadka, współuczestnika wydarzeń i rekonstruktora, ukazującego problemy życia człowieka „od wewnątrz”, jako argumenty w sporze o świat.

Waga przedstawianych problemów

Komunikatywność stylu, uwzględniającego interakcje
między nadawcą i odbiorcą

Dobrze udokumentowane sprawozdanie z
rzeczywistych zdarzeń

Podniesienie tekstu do rangi prozy artystycznej poprzez:

Przybranie określonej konwencji narracyjnej

Dramatyzację wydarzeń, które stają się przedmiotem
reportażu

Eksponowanie sylwetek bohaterów, a zatem technika
portretu.

Feature czyli **sprawozdanie reportażowe**; rzecz przedstawiona publiczności a. ogłoszona jako szczególna atrakcja, zwł. wyróżniający się, oryginalny, bogato udokumentowany artykuł, reportaż, program RTV a. film budzący silne emocje a. osobiste zainteresowanie odbiorców.

Wywiad – termin „wywiad” można rozumieć dwojako.

Z jednej strony mamy do czynienia z **metodą** zdobywania przez dziennikarza wiedzy o faktach, z drugiej – z **formą** wypowiedzi prasowej. Zasada jest tu stawianie pytań (lub wypowiedanie zdań mających funkcję pytania) i uzyskiwanie na nie odpowiedzi. Struktura wywiadu jako gatunku prasowego musi tę strukturę zachowywać. Wywiad opiera się na następstwie przytoczeń słów dwóch różnych podmiotów.

Elementy **wywiadu** można spotkać w innych gatunkach – np. w reportażu – gdzie wzmacniają one i potwierdzają (w pewnych okolicznościach) faktograficzną wartość przekazu. Wywiad może uwzględniać warunki komunikacji medialnej albo przełamywać je i upodabniać wywiad do aktu komunikacji bezpośredniej.

Role, w które wchodzi dziennikarz podczas wywiadu:

Pośrednik: zadaniem dziennikarza jest wyłącznie rejestracja uzyskanych odpowiedzi na pytania.

Pośrednik-pomocnik: dziennikarz pomaga tu, przez odpowiednie pytania, w artykułowaniu opinii, precyzuje i pointuje wypowiedzi rozmówcy.

Partner-uczeń: dziennikarz – niezależnie od rzeczywistej wiedzy – przyjmuje postawę człowieka nie znającego tematu i wybitnie zainteresowanego jego poznaniem.

Partner-ekspert: dziennikarz przyjmuje pozycję znawcy zagadnienia, podejmuje polemiki, przedstawia odmienny pogląd – bez sygnałów dystansowania się wobec nich nawet wówczas, gdy są to poglądy charakteryzujące opinię publiczną, a nie jego samego.

Partner-reprezentant opinii publicznej: dziennikarz daje rozmówcy (a zarazem czytelnikowi) do zrozumienia, że jego poglądy są stymulowane przez sądy potoczne, stereotyp, popularne wyobrażenia, itd.

Trzeba pamiętać jednak, że wywiad w swej postaci publikowanej jest zawsze wypadkową intencji obu partnerów, stąd w autoryzacji może dojść do osłabienia wyrazistości „roli” zarówno dziennikarza, jak rozmówcy.

Inne dialogowe formy wypowiedzi dziennikarskiej:

Dyskusja

Sonda dziennikarska (cykl wywiadów lub mikrowywiadów)

Ankieta.

Zapowiedź (zajawka) – publikacji, umieszczana zazwyczaj na pierwszej kolumnie gazety lub okładce czasopisma, a także streszczenie newsów przed serwisami radiowymi i telewizyjnymi (headline news).

Za gatunki informacji prasowej uważa się również **statystyki, wykresy, plany, mapy, itd.**

Gatunki publicystyczne podporządkowane są funkcji interpretacyjnej i perswazyjnej: służą wyjaśnianiu rzeczywistości, jej ocenie i naświetleniu.

Publicystyka oznacza publiczne, aktualne i społeczne wypowiedzenie się na jakiś temat z wyraźnym zaznaczeniem własnego poglądu autora na daną kwestię. **Eksponuje nadawcę komunikatu**, wymaga wyraźnego jego zarysowania.

Publicystyka nie tylko przedstawia rzeczywistość, ale ją **interpretuje, stawia diagnozy**, formułuje hipotezy, wyciąga wnioski z odpowiednio dobranych faktów, zgłasza postulaty, itd.

Interpretacja świata w publicystyce jest zawsze **tendencyjna**, podporządkowana reprezentowanej przez publicystę hierarchii wartości, jego światopoglądowi czy wyznawanej przez siebie ideologii.

Publicystyka nie jest oderwana od informacji, pojedyncze fakty, zdarzenia, pozwalają publiczności formułować ogólne wnioski czy hipotezy. Publicysta, rozpoczynając swój wywód od pojedynczego faktu traktuje go jako exemplum; jego zadaniem jest **nakreślenie ogólnego obrazu zjawisk.**

Nie obowiązuje tu wymóg bezpośredniej aktualności.

Publicystyka powiązana jest często z literaturą piękną. Wyodrębnił się tzw. **styl publicystyczny**. Łączy on w sobie elementy **stylu potocznego** (konkretność, skłonność do wyrażenia zabarwionych emocjonalnie, skrótowych konstrukcji), **naukowego** (precyzja wywodu, odwoływanie się do zasobu pojęciowego wielu dziedzin wiedzy, liczne cytaty i przytoczenia cudzych poglądów) i **artystycznego** (stosowanie środków, które pomagają tworzyć sugestywne obrazy, a także liczne figury stylistyczne i bogactwo słownika).

Trzeba uważać na *skostnienia i stereotypizację* w wygłaszanych opiniach oraz sposobach ich formułowania. Uwaga także na *natrętne moralizowanie*, narzucanie się z własnymi racjami, *protekcjonalizm*. Uwaga na uleganie presji potocznych sądów i ocen.

Warto zamieszczać **sądy i opinie przeciwstawne** wobec własnych, zwiększa to zaufanie do wypowiedzi.

Ważne jest **ujęcie tematu**. Mogą się łączyć ze sobą.

Wyróżnia się ujęcia:

Prezentujące

Interpretujące

Polemiczne

Apelatywne.

Gatunki dziennikarskie publicystyczne:

Komentarz – najwyższy stopień aktualności i silnie zarysowane stanowisko autora. Dominuje funkcja perswazyjna, chodzi o przekazanie odbiorcom pewnej interpretacji faktów, o ich ukierunkowane oświetlenie.

Powinien być jednoznaczny we wszystkich płaszczyznach: odbiorca nie może mieć wątpliwości czyje stanowisko jest tu reprezentowane, ani też jakie jest owo stanowisko. Wszelkie niejasności, otwarte pytania, metafory są niewskazane. Ważną rolę w prasie odgrywa komentarz redakcyjny (editorial), publikowany w eksponowanym miejscu gazety lub czasopisma;

Artykuł publicystyczny – pojawiający się w prasie najczęściej, a zarazem najmniej określony, jeśli chodzi o cechy stylistyczno-kompozycyjne. Bezdyskusyjne jest tu podporządkowanie kompozycji zasadzie logicznego wnioskowania, prowadzącego do sformułowania lub udowodnienia pewnej tezy. Teza ta zostaje wyłożona w początkowej partii artykułu albo stanowi jego zwieńczenie.

Esej – to najtrudniejszy i zarazem „najszlachetniejszy” gat. publ. Jego nazwa pochodzi od tytułu dzieła Michała Montaigne`a Essais (Próby), będącego wzorem swobodnego i zarazem osobistego wypowiedania się na różne tematy – od spraw codziennych po bardzo skomplikowane problemy filozoficzne, religijne, moralne. O ile w artykule wywód autora jest podporządkowany związkowi logicznemu, o tyle w eseju są one zastępowane często przez ciągi asocjacyjne, często emocjonalne. Eseista swobodnie przechodzi od wywodu naukowego do poetyckiego obrazu, włącza elementy narracji, poszukuje skojarzeń niecodziennych, o odcieniu paradoksalnym. Swoje sądy wyraża także chętnie w postaci aforyzmów. Stawia to esej w pobliżu pisarstwa artystycznego, literatury pięknej.

Recenzja – gatunek popularny w dziedzinie krytyki literatury i sztuki. Zajmuje ona miejsce pośrednie między obszarem informacji a publicystyką. Informuje bowiem o fakcie kulturalnym, a zarazem służy wyrażeniu sądu autora o tym fakcie. W recenzji powinno się także znaleźć miejsce dla skrótowego przedstawienia treści omawianego utworu. Dominować jednak powinny w nim sądy wartościujące.

Felieton – jest to osobiste, przekorne, ironiczne lub żartobliwe widzenie codziennych spraw. Najważniejsze cechy felietonu to zwięzłość, lekkość, aktualność oraz narracyjność (aktywna rola wypowiadającego się względnie opowiadającego podmiotu).

Felieton wyróżnia się cyklicznością i stałym miejscem ukazywania się (wspólny nadtytuł, wskazujący na cykliczność publikacji; winieta, krój czcionki; zwykle ostatnie strony czasopism), wyraźnym piętnem autorskim (sygnowanym często pseudonimem), literackimi środkami ekspresji, subiektywizmem, synkretyzmem gatunkowym, ograniczoną spójnością tekstu, wielotreściowością i wielostylowością, a także statusem „nieoficjalności”.

Narracja w felietonie ma z reguły charakter personalny, tzn. ujawnia się w niej osoba autora, ale niekoniecznie wprost, gdyż felietoniści lubią wchodzić w cudze role, przybierać rozmaite maski, dokonywać mistyfikacji.

Jednak niezależnie od tego, w jakim wcieleniu objawia się autor, korzysta on swobodnie z prawa do subiektywizmu, posuniętego niekiedy do skrajności.

Felietonista, w przeciwieństwie do publicyisty, nie musi gruntownie uargumentowywać swoich sądów i ocen. Stąd jego ustalenia mają charakter prowizoryczny, nieprawomocny, a jego opinie mogą bulwersować czytelników.

Felietony możemy podzielić na (strategia nadawcy):

Publicystyczne – podejmujące ważne i aktualne problemy społeczne w szerokim rozumieniu, prezentujące subiektywny punkt widzenia autora: treść góruje w nich nad formą, jakkolwiek nie eliminuje indywidualnego stylu wypowiedzi, zarówno w warstwie myślowej, jak i językowej.

Literackie – tematycznie powiązane zazwyczaj ze sferą twórczości i kultury, odznaczające się dbałością o formę i językowy kształt wypowiedzi; ich autorzy korzystają z szerokiego repertuaru literackich środków ekspresji, przy czym wykorzystują je do przedstawiania swoich poglądów w tonacji serio (mini-esej, szkic, recenzja) lub buffo (pastisz, parodia, groteska).

Satyryczno-rozrywkowe – w których na plan pierwszy wysuwa się funkcja ludyczna; może się ona realizować w formie klasycznej (tekst), synkretycznej (słowo i obraz), ikonicznej (żart rysunkowy, film animowany), słowno-muzycznej (tzw. felietony śpiewane).

Dyskusja (debata) – istotną rolę pełni tu prowadzący ją publicysta (moderator). Powinien realizować jakiś publicystyczny zamiar.

Na podstawie: *Dziennikarstwo i świat mediów*, pod redakcją Zbigniewa Bauera i Edwarda Chudzińskiego.